

KRZYSZTOF KORPYSZ, HENRYK ROSZKOWSKI
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

ROZPOWSZECZNIANIE INFORMACJI RYNKOWEJ A DZIAŁALNOŚĆ OŚRODKÓW DORADZTWA ROLNICZEGO

1. Wprowadzenie

Informacja może występować jako pojęcie rozumiane potocznie lub ściśle. W słowniku wyrazów obcych⁽¹⁾ oraz w słowniku języka polskiego⁽²⁾ informacja to: *powiadomienie o czymś, zakomunikowanie czegoś, wiadomość, wskazówka, pouczenie*. Według tego słownika słowo to występuje między innymi w takich związkach frazeologicznych jak: *biuro informacji, system informacji, źródło informacji*. Informować to: *udzielać informacji, wskazówek, podawać do wiadomości, powiadamiać, komunikować, objaśniać*. Informować się oznacza - *zasięgać informacji, zdobywać wiadomości, dowiadywać się u kogoś w sprawie czegoś, wymienić między sobą wiadomości, udzielać sobie nawzajem informacji*⁽³⁾.

S.Pabis formułuje definicję informacji, w rozumieniu bardziej cybernetycznym, jako: *zrozumiane znaczenie ciągu odbieranych sygnałów*⁽⁴⁾. W metodologii nauk używane jest pojęcie wartościowej informacji. Definicja, jaką podaje S.Pabis: *Informacja, która powiększa wiedzę jej odbiorcy o poznanej rzeczywistości jest informacją poznawczą, a tym samym wartościową*. Określenie to odnosi się do oceny informacji, która z natury rzeczy jest subiektywna i nie wyraża się żadnymi obiektywnymi miarami. Zdaniem wspomnianego autora informacja wartościowa musi spełniać następujące warunki⁽⁵⁾:

- musi być nowa (aktualna),
- musi być aktualnie potrzebna,
- musi być właściwie zrozumiana.

(1) Słownik wyrazów obcych języka polskiego pod red. E.Sobol. PWN, Warszawa 1996.

(2) Słownik języka polskiego pod red. prof. M. Szymczaka. PWN, Warszawa 1996.

(3) Słownik języka polskiego pod red. prof. M.Szymczaka. PWN, Warszawa 1996.

(4) S.Pabis: Metodologia i metody nauk empirycznych. PWN, Warszawa 1985.

(5) S.Pabis op. cit.

Waloryzowanie informacji jako wartościowej lub nie zależy od subiektywnego odbiorcy i jego chwilowych potrzeb. Tylko dane aktualnie, w danej chwili i ważne dla konkretnego odbiorcy stać się mogą informacją wartościową. Ze zbioru wszystkich informacji odbiorca dokonuje waloryzacji i określa czy są one dla niego wartościowe. Dla odbiorcy ważne jest czemu służyć ma informacja i co dzięki niej można uzyskać. Wyznacznikiem gromadzenia i selekcji informacji jest bowiem zapewnienie odpowiedniej ich wartości w powiązaniu z ich przydatnością i użytecznością⁽⁶⁾. Intuicyjnie rozumiemy przez to, że potrzebujący wiadomości szuka jej u innych, rozmawiając z nimi lub zadając pytania osobom kompetentnym, oglądając telewizję, słuchając radia, przeglądając ogłoszenia, książki, gazety a dzisiaj także przeszukując przy pomocy komputera zasoby Internetu. W sensie potocznym informacje są elementem komunikowania się między ludźmi. W życiu społecznym i gospodarczym informacje stanowią bazę do podejmowania decyzji.

W systemie gospodarki rynkowej, gdzie występuje duża zmienność parametrów ekonomicznych: cen, podaży, popytu, stóp procentowych, kursów walut itp., szczególnie istotny jest łatwy dostęp do aktualnej i rzetelnej informacji. Jedynie to umożliwia podejmowanie racjonalnych decyzji gospodarczych. W związku z tym, istnieje potrzeba takiego gromadzenia informacji, które zapewnia odwzorowanie realnego świata i umożliwia podejmowanie właściwych decyzji⁽⁷⁾.

2. Gromadzenie, przetwarzanie i przepływ informacji rolniczej

W przypadku sektora rolnego można mówić o informacji rolniczej. Powinna ona charakteryzować się następującymi cechami:

- zbieranie danych ze wszystkich kanałów rynkowych (targowiska, rynki hurtowe, giełdy, przemysł i przetwórstwo rolne itd.),
- profesjonalny charakter pozyskiwania informacji,
- dostarczanie informacji przetworzonej i zagregowanej,
- publiczny charakter systemu,
- zapewnienie równego dostępu do danych wszystkim odbiorcom,
- krajowy system powinien być dostosowany do rozwiązań obowiązujących w krajach Unii Europejskiej.

Gospodarka rolna w Polsce, w coraz większym stopniu poddana działaniu systemu rynkowego wykazuje wzrost zapotrzebowania na informację.

(6) A.P.Wiatrak: Informacja, jej rodzaje i przydatność dla potrzeb gospodarki żywnościowej. Materiały szkoleniowe dla sprawozdawców rynkowych. Warszawa 1997.

(7) A.P.Wiatrak, op. cit..

W krótszej perspektywie czasu, informacje rynkowe pozwalają producentom i innym uczestnikom rynku na identyfikację nisz rynkowych, koordynację dostaw, wybór miejsca i czasu sprzedaży, a poprzez to na bardziej równomierne rozłożenie podaży w całym kraju i wyrównywanie różnic cenowych, co ogranicza ryzyko, sprzyja uzyskiwaniu korzystniejszych cen i wyższej efektywności gospodarowania. Pośrednim efektem jest także eliminacja z rynku zbędnych pośredników, przechwytyjących zyski. W dłuższej perspektywie, informacje rynkowe pozwalają na podejmowanie trafnych decyzji w zakresie alokacji zasobów, rozwoju produkcji i infrastruktury technicznej. Ułatwiają decydowanie o strukturze zasiewów, intensywności produkcji, kierunkach produkcji. Obiektywna informacja rynkowa staje się coraz bardziej poszukiwanym i docenianym towarem, pozwalającym na dokonywanie właściwych wyborów i podejmowanie decyzji pozwalających na optymalną adaptację do zmieniającej się sytuacji na rynku. W coraz większym stopniu jest także uświadamiany i brany pod uwagę koszt uzyskania informacji oraz świadomość, że za wartościowe informacje warto zapłacić. Wskutek tego koszt uzyskania informacji wprowadzany jest do struktury kosztów działalności gospodarczej.

W odniesieniu do giełd towarowych, rynków hurtowych oraz innych podobnych struktur, dostęp do bieżącej informacji rynkowej pozwala na właściwe zarządzanie rynkiem, określenie miejsca danego rynku na handlowej mapie kraju, a przede wszystkim na szybką identyfikację tendencji rozwojowych i istniejących zagrożeń. W skali państwa i resortu gospodarki żywnościowej monitorowanie rynku jest ważnym źródłem informacji niezbędnych do planowania i prowadzenia właściwej polityki rolnej na poziomie regionów i kraju, umożliwia właściwe reagowanie na zmiany, pozwala skutecznie wykorzystywać różne metody interwencjonizmu w rolnictwie. Daje to możliwość odpowiedniego kształtowania instrumentów reagowania, takich jak cła, opłaty wyrównawcze, podatki itp. Umożliwia programowanie działań Agencji Rynku Rolnego oraz zwiększa trafność jej bieżących posunięć. Monitorowanie i analizy rynku umożliwiają właściwe planowanie stanu rezerw państwowych oraz zarządzanie nimi. Pozwala również na bieżące, elastyczne reagowanie na zmieniającą się sytuację na rynku oraz ochronę krajowego rynku przed nieuczciwą konkurencją zewnętrzną.

Jednym z ważnych celów informacji rynkowej jest wyrównanie szans wszystkich uczestników rynku. System informacji powinien charakteryzować się dużą niezależnością od uczestników rynku ze względu na istniejące sprzeczności interesów. Jest to szczególnie ważne w warunkach rozdrobnionego rynku, gdy szybko zmieniają się struktury rynkowe i wśród podmiotów rynku istnieją podejrzenia, że ktoś na tym korzysta. Warunkiem skuteczności systemu informacji rynkowej jest to, aby informacje były wiarygodne i aby docierały szybko tam gdzie podejmowane są decyzje. Otwartość systemu oraz powszechna dostępność do danych są kolejnymi istotnymi warunkami skuteczności.

B.Klepacki i A.P.Wiatrak⁽⁸⁾ wyróżniają *źródła wewnętrzne i zewnętrzne* w stosunku do gospodarstwa, rolnictwa lub agrobiznesu (zależnie od tego, czego dotyczy analiza). Źródłami zewnętrznymi są głównie:

- statystyka państwowa,
- statystyka rynkowa,
- ewidencja i sprawozdawczość resortowa,
- placówki naukowo-badawcze,
- służby informacyjne,
- inne źródła - bezpośrednie obserwacje, kontakty osobiste, wizyty itp.

Doświadczenia autorów oraz opinie wielu autorytetów wskazują, że obecnie dla większości rolników i innych podmiotów funkcjonujących w sektorze rolnym ważnym źródłem informacji są Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Od Ośrodków Doradztwa Rolniczego oczekuje się, że będą dostarczać rolnictwu nie tylko fachowej wiedzy technologicznej czy ekonomicznej, ale także ułatwią dostęp do informacji. W ODR powinny być dostępne informacje z poziomu lokalnego (wojewódzkiego), regionalnego oraz ogólnokrajowego.

Zdaniem M.Trzęsowskiego pracownika Wielkopolskiej Giełdy Rolno-Ogrodniczej S.A. w Poznaniu, głównymi odbiorcami informacji rynkowej w sektorze ogrodniczo-sadowniczym powinni być⁽⁹⁾:

- stali uczestnicy rynku: producenci i handlowcy,
- gospodarstwa rolne w regionie działania Giełdy Rolno-Ogrodniczej ,
- biura maklerskie, biura przyjmowania zleceń, stacje pakerskie i kompletacji dostaw oraz zespoły marketingowe,
- Ośrodki Doradztwa Rolniczego,
- urzędy administracji państwowej.

Zapotrzebowanie na informacje w doradztwie wynika głównie z⁽¹⁰⁾:

- potrzeb doradczych rolników,
- potrzeb doradczych przedsiębiorców,
- wprowadzania innowacji do gospodarstwa,
- podejmowania decyzji inwestycyjnych,
- podejmowania decyzji o kierunkach sprzedaży
- podejmowania decyzji o sposobach zaopatrzenia w środki produkcji

(8) B.Klepacki, A.P.Wiatrak: Informacja i jej znaczenie dla przedsiębiorstw rolniczych [w:] Analizy ekonomiczno-marketingowe i wykorzystanie informacji rynkowych w zarządzaniu. Materiały dydaktyczno-szkoleniowe. Warszawa 1996.

(9) M. Trzęsowski: Potrzeby w zakresie informacji rynkowej - system informacji rynkowej na przykładzie Wielkopolskiej Giełdy Rolno-Ogrodniczej S.A. w Poznaniu. [w:] Materiały szkoleniowe dla sprawozdawców rynkowych. Warszawa 1997.

(10) B.Klepacki, A.P.Wiatrak: Informacja i jej znaczenie dla przedsiębiorstw rolniczych. [w:] „Analizy ekonomiczno-marketingowe i wykorzystanie informacji rynkowych w zarządzaniu”. Materiały dydaktyczno-szkoleniowe. Warszawa 1996.

Ośrodki Doradztwa Rolniczego powinny w możliwie największym stopniu wypełniać to zapotrzebowanie.

3. Zapotrzebowanie na informację w sektorze rolnym

Badania ankietowe przeprowadzone w grudniu 1997 r. wśród uczestników szkolenia sprawozdawców rynkowych przyniosły 42 odpowiedzi. Większość uczestników (60%) stanowili pracownicy ODR, z giełd oraz rynków hurtowych wywodziło się po 14%, zaś pozostali pracowali w innych instytucjach i firmach. Wszyscy ankietowani pracownicy ODR potwierdzili, że są zaangażowani w działanie systemu rolniczej informacji rynkowej oraz, że ich macierzysta instytucja uczestniczy w tym systemie. Również 100% ankietowanych pracowników ODR wyraziło opinię, że powinno tak pozostać w przyszłości.

Potwierdza to obecną wysoką rangę Ośrodków Doradztwa Rolniczego w dziedzinie zdobywania i upowszechniania informacji rolniczej. Z badań wynika, że osobami najczęściej poszukującymi informacji są producenci rolni. Na tę grupę odbiorców wskazało 86% ankietowanych. Na przedsiębiorców ze sfery przetwórstwa rolno-spożywczego i pośredników handlowych wskazało odpowiednio 48% i 45%. Hurtowników wymieniło jedynie 19%, zaś detalistów tylko 10% ankietowanych. Interesująco wygląda zapotrzebowanie na informację w poszczególnych instytucjach.

W ODR najczęściej poszukują informacji producenci rolni (88% odpowiedzi), pośrednicy handlowi i przedsiębiorcy z przetwórstwa - 44% i 40%, zaś pozostali sporadycznie zwracają się do ODR. Dobra dostępność do placówek ODR zarówno w siedzibach wojewódzkich, jak i w rejonach sprzyja nawiązywaniu takich kontaktów. Analogiczna sytuacja ma miejsce na rynkach hurtowych, gdzie poszukują informacji przede wszystkim producenci (83% odpowiedzi) oraz hurtownicy (67% odpowiedzi). Przedsiębiorcy z sektora przetwórstwa, pośrednicy handlowi i detaliści także często zwracają się do rynków hurtowych - odpowiednio 50%, i po 33%. Odmierna sytuacja występuje na giełdach towarowych, gdzie poszukują informacji przede wszystkim przedsiębiorcy z sektora przetwórstwa oraz pośrednicy handlowi, na których wskazało 83% ankietowanych, rzadziej niż w innych przypadkach występują producenci rolni 67% i hurtownicy 50%. Detaliści rzadko (jedynie 17% wskazań) poszukują informacji na giełdach. Wszyscy uczestnicy zatrudnieni w innych instytucjach wskazali na rolników jako poszukujących informacji, w znacznie mniejszym stopniu przedsiębiorców (40%) oraz handlowców.

Dokładniejszej analizie poddano zawarte w ankiecie odpowiedzi na pytanie o informacje, których klienci najczęściej poszukują w ODR. Wśród poszukiwanych przez odbiorców informacji najczęściej wymieniano aktualne ceny podstawowych płodów rolnych na różnych rynkach. 87,5% zainteresowanych osób

pytało o ceny produktów rolnych. Najczęściej pytano o ceny na targowiskach (20,8%) oraz giełdach i rynkach hurtowych (odpowiednio po 8,3%). Bardzo wiele pytań dotyczy miejsc, gdzie rolnicy mogliby sprzedać swoje produkty. O adresy instytucji prowadzących skup pytało 45,8% osób. Spore było zainteresowanie adresami firm handlowych, o które pytało 16,7% indagujących. Świadczyć to może o występujących wśród producentów problemach ze zbytem płodów rolnych. Pośrednio tłumaczyć można to także tym, że znane mieszkańcom lokalne instytucje prowadzące dawniej skup (GS, magazyny, młyny itp.) upadły lub zaprzestały działalności. Nowe zaś firmy i jednostki nie są rolnikom dobrze znane.

Wiele osób było zainteresowanych trendami, prognozami i analizami dotyczącymi cen i ilości produktów na rynku. 20,5% pracowników ODR wskazało na zapotrzebowanie odbiorców na prognozy, a 12,5% na analizy. W jednej czwartej przypadków zapytywano o informacje dotyczące podaży i popytu. Mniejsze zainteresowanie budziły problemy zaopatrzenia w środki produkcji. O ceny artykułów do produkcji rolnej pytało 20,8% osób, zaś o adresy rynków zaopatrzenia tylko 8%. Sporadycznie pojawiały się pytania o adresy producentów pasz w regionie, czy adresy producentów rolnych. Czasami (8%) rolnicy zwracali się do ODR z propozycją pomocy w sprzedaży swoich produktów lub zgłaszając ofertę kupna szukali pomocy w zakupie. Na tej podstawie można wnioskować, że klienci Ośrodków Doradztwa Rolniczego nie mają większych problemów ze znalezieniem dostawców artykułów niezbędnych do produkcji rolnej. Wynik ten jest zresztą zgodny z powszechnymi opiniami w tej dziedzinie.

Obecny ogólnopolski system informacji rolniczej⁽¹¹⁾ zawiera informacje o produktach rolnych, nie odnosi się zupełnie do sfery zaopatrzenia rolnictwa. Zaprezentowane powyżej wyniki świadczą, iż jest spore zapotrzebowanie na dane o środkach do produkcji - o zaopatrzeniu, które dla rolników są równie ważne jak ceny skupu na produkowane artykuły. W wielu ODR działające struktury informacyjne zawierają informacje o miejscach zaopatrzenia oraz o cenach poszczególnych wyrobów. Szczególnie dotyczy to maszyn rolniczych, nawozów i środków ochrony roślin, pasz oraz nasion. Dzięki temu rolnicy mogą uzyskać potrzebne informacje.

Wnioskiem jaki można wysnuć z powyższych rozważań, jest odmienna zawartość danych lokalnych i centralnego systemu informacji rolniczej. Systemy informacji dostępne w ODR powinny zawierać możliwie wszystkie dane niezbędne i poszukiwane na poziomie lokalnym. Ważne jest aby zawierały także informacje o zaopatrzeniu rolnictwa. Wyniki ankiety świadczą, że najczęściej

(11) Por. K.Korpysz, T.Marx, H.Roszkowski: *Przegląd stanu informacji rynkowej w Polsce*. [w:] „Analizy ekonomiczno-marketingowe i wykorzystanie informacji rynkowych w zarządzaniu”. Materiały dydaktyczno-szkoleniowe. Warszawa 1996 oraz G.Przybysz - Biuro Informacji i Analiz MRiGŻ: *System Krajowej Rolniczej Informacji Rynkowej*. [w:] „Zintegrowany System Rolniczej Informacji Rynkowej”. Materiały szkoleniowe. Warszawa 1997.

poszukiwane są dane dotyczące własnego regionu. Należy przy tej okazji wspomnieć o bardzo ważnej roli czynnika ludzkiego. Pracownicy ODR odpowiedzialni za lokalne systemy informacji poza wysokimi kwalifikacjami merytorycznymi i kompetencją muszą odznaczać się nieposzlakowaną opinią i bezstronnością w swoim działaniu. Dopuszczenie np. do dowolności w wyborze firm zaopatrzeniowych i handlowych z regionu i preferowanie jednych kosztem zaniechania innych może prowadzić do powstania zafałszowań i do rozpowszechnienia nierzetelnych informacji. Etyka sprawozdawcy jest zagadnieniem bardzo ważnym a nie w pełni docenianym.

4. Podsumowanie

Przedstawione wyniki badań stanowią przyczynek do analizowania zapotrzebowania na informacje i możliwości ich zaspokojenia. Ankietowanie przeprowadzono na niezbyt dużej populacji osób reprezentujących połowę wszystkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego. Analiza uzyskanych danych utwierdza w przekonaniu, że ODR są dla producentów rolnych podstawowym źródłem potrzebnych w praktyce zawodowej informacji.

Potwierdza to prawidłowość i słuszność założeń dotychczasowego i modernizowanego obecnie Systemu Krajowej Rolniczej Informacji Rynkowej. Pozwala to także pozytywnie ocenić działanie ODR w kierunku tworzenia własnych systemów informacji rynkowej o lokalnym zasięgu. Systemy takie, zawierające więcej informacji niż system ogólnopolski oraz dysponujący większą ilością danych lokalnych stanowią dziś i w przyszłości główne miejsce zdobywania interesujących informacji. Placówki ODR znajdują się we wszystkich powiatach, dzięki czemu dostęp do nich jest łatwy dla wszystkich osób potrzebujących tego rodzaju pomocy.

Trudno oczekiwać aby w najbliższym czasie rolnicy w Polsce uzyskali powszechną możliwość korzystania z telefonu, faksu, czy komputera. Należy raczej przyjąć, że jeszcze przez kilka lat najczęstszym sposobem pozyskiwania informacji będzie bezpośredni kontakt z doradcą ODR. Konieczne jest zatem wdrażanie działań sprzyjających sprostaniu zapotrzebowaniu na informacje. Nieodzowne jest zapewnienie systematycznego dostarczania danych do ODR. Powinno odbywać się to dwutorowo. Z jednej strony centralny System Krajowej Rolniczej Informacji Rynkowej dostarczać powinien dane do ODR. Z drugiej zaś strony Ośrodki Doradztwa Rolniczego powinny utrzymywać własne, lokalne systemy. Oczywiście systemy te powinny być kompatybilne w sensie procedur, standardów pozyskiwania informacji, oprogramowania. Konieczna jest bowiem łatwa wymiana danych pomiędzy tymi systemami. Należy mieć nadzieję, że trwający proces modernizowania Systemu Krajowej Rolniczej Informacji Rynkowej podjęty przez Departament Informacji MRiGŻ przyczyni się także do usprawnienia lokalnych systemów w poszczególnych Ośrodkach Doradztwa Rolniczego.